

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

7-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/7 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Izzatullayev Bobirjon Izzatullayevich

XALQARO MUNOSABATLARDA RAQAMLI DIPLOMATIYANI TADQIQ ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	10-14
---	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Mannopova Elzara Toraxanovna

HR TRANSFORMATION: COMPARATIVE ANALYSIS OF DEVELOPED AND DEVELOPING ECONOMIES CANADA AND UZBEKISTAN	15-21
--	-------

Загребельская Милена Владимировна

РАЗВИТИЕ ПРЕДИКТИВНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ В СИСТЕМЕ МАТЕРИАЛЬНО- ТЕХНИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НЕФТЕГАЗОВОГО КОМПЛЕКСА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ, АДАПТИВНЫЕ И ЦИФРОВЫЕ ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОСТИ	22-31
--	-------

Dr. Abror Kucharov and Dr. Jyoti Meshram

SECTORAL ANALYSIS OF INDIAN INVESTMENT IN UZBEKISTAN	32-42
--	-------

Суюнова Зухра

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И АУДИТА ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ В КОРПОРАТИВНОМ УПРАВЛЕНИИ	43-49
--	-------

Суюнова Фотима, Суюнова Саодат

ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ УЗБЕКИСТАНА: ТРЕНДЫ, ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	50-62
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xudoyqulov Yo'lchi Azamqulovich

HARBIY TADQIQOTCHI FAOLIYATIDA FANLARARO YONDASHUVLARDAN FOYDALANISH ZARURATI	63-69
--	-------

Majitov Maxmud

G'ARB FALSAFASIDA SHAXS HAQIDAGI FALSAFIY FIKRLAR TADQIQI	70-76
---	-------

Latipov Sardor Shavkatovich

JAMIYATDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHNING IJTIMOIIY ASOSLARI VA AMALGA OSHIRISH SHAKLLARI	77-81
--	-------

Ibraximova Dilorom Saloydinovna

HUQUQSHUNOS AXLOQIIY MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY ZARURIYATI	82-87
--	-------

Xolmirzaev Nodirjon Nizomjonovich

JADID MAKTABLARINING O'QITISH TIZIMI VA PEDAGOGIK MEROSI	88-91
--	-------

Muslimov Sherzod Akbarovich

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING "BOBURNOMA" ASARIDA INSON VA OILA MUAMMOSI	92-96
---	-------

<i>Jantayev Maksud Ibragimovich</i> AL-XORAZMIYNING ILMIY TADQIQOT HAQIDAGI QARASHLARINING DOLZARBLIGI VA AHAMIYATI	97-101
---	--------

<i>Qosnazarova Palzada</i> TURKISTONDA JADIDCHILIK HARAKATI VA TA'LIM-TARBIYA, ADABIYOT MASALALARINING IJTIMOY-FALSAFIY ASOSLARI	102-106
--	---------

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Xasanova Sohibjamol Soatmurod qizi</i> TILNING KOGNITIV FUNKSIYASI VA AXLOQIY-BAHOLASH (YAXSHILIK/YOMONLIK) KATEGORIYALARINING KONSEPTUAL SHAKLLANISHI	107-110
---	---------

<i>Burxonova Go'yo'xon G'ulomovna</i> TIBBIYOT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA LOTIN TILI VA TIBBIY TERMINOLOGIYANI SAMARALI O'QITISH USHLUBLARI	111-115
---	---------

<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> JADID ADIBI – TO'LAGAN XO'JAMYOROV (TAVALLO) BADIY PUBLITSISTIKASINING TIL VA USHLUBI TAHLILI	116-122
---	---------

<i>Yuldasheva Ruxshona Rustamjon qizi</i> INGLIZ TILIDAGI OTLI KOLLOKATSIYALARNING LISONIY MODELLARI VA ULARNING O'ZBEK TILIGA TARJIMA JARAYONIDAGI ADEKVATLIK MUAMMOLARI	123-126
--	---------

<i>Xolmurotova Gulnora</i> ERKIN A'ZAMNING "OTOYINING TUG'ILGAN YILI" QISSASIDA USTOZ OBRAZI BADIY TALQINI	127-132
--	---------

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Kadirova Moxigul Xamitovna</i> SURISHTIRUVNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	133-138
---	---------

<i>Xidoyatov Baxtiyar Batirovich</i> O'ZBEKISTON JINOYAT PROTSESSIDA SUDGA QADAR ISH YURITISHNING RIVOJLANISH TARIXI	139-147
--	---------

<i>Давронов Атобек Равшанович</i> УЧАСТИЕ СПЕЦИАЛИСТА В ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЯХ ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ	148-155
---	---------

<i>Alishayev Sobir Tursunboyevich</i> JINOYAT ISHLARI BO'YICHA SUDLOVGA TEGISHLILIKNI ANIQ BELGILASHNING HUQUQIY VA AMALIY AHAMIYATI	156-161
--	---------

<i>Mamatmurodov Farrux</i> THE UNIQUENESS OF THE SUKUK FINANCIAL INSTRUMENT. THEORETICAL ANALYSIS OF THE UNIQUE SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN SUKUK AND BONDS	162-168
---	---------

<i>Худайбергенов Бахрам, Эгамбердиев Ферузбек</i> ПОДАЧА ЖАЛОБ И РАССМОТРЕНИЕ ИХ СЛЕДСТВЕННЫМ СУДЬЕЙ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА	169-180
---	---------

<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ЗАВЕЩАНИЯ КАК ОСНОВНОГО СПОСОБА РАСПОРЯЖЕНИЯ НАСЛЕДСТВЕННЫМИ ПРАВАМИ	181-186
<i>Normatov Ermatat</i> SHAHAR AHOLISINING ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISHDAGI HUQUQLARI VA MAJBURIYATLARI	187-196
<i>Abdurasulova Xadichaxon Ravshanbek qizi</i> MEHNAT QONUNCHILIGINI BUZISH BILAN BOG'LIQ JINOYAT QONUNI NORMALARINING RIVOJLANISH TARIXI	197-205
<i>Xazratov Mexriddin Faxriddin o'g'li</i> THE CONCEPT OF DIGITAL SERVICES AS AN OBJECT OF CIVIL LAW RELATIONS	206-210
<i>Mamataliyeva Shahnoza Xushmamat qizi</i> ISHNI SUDGA QADAR YURITISH BOSQICHIDA JINOYAT PROTSESSI ISHTIROKCHILARINING XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	211-218
<i>Abduazizov Doniyor Baxtiyor o'g'li</i> USTUN MUZOKARA KUCHI VA UNING SUISTE'MOLLIK SHAKLLARI: GERMANIYA, YAPONIYA VA JANUBIY KOREYA AMALIYOTINING QIYOSIY TAHLILI	219-228
<i>Uralov Sarbon Sardorovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARI ORQALI SODIR ETILAYOTGAN FIRIBGARLIK JINOYATLARI TAHLILI	229-236
<i>Abdurashidov Abdurauf Abdurashidovich</i> VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR ETILGAN BEZORILIK JINOYATLARINING XUSUSIYATLARI	237-243
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Rashidov Anvarjon Sharipovich</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARI METODIKASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI	244-248
<i>Maydonova Sabokat Sadulloyevna</i> O'QUVCHILARNING KITOBXONLIKKA BO'LGAN QIZIQISHINI OSHIRISHDA OILA VA MAKTAB O'RTASIDAGI HAMKORLIKNING INNOVATSION USULLARI	249-253
<i>Jo'rayeva Zarifa Oltinboy qizi</i> JISMONIY TARBIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHDA DAM OLISH DAQIQALARI VA PAUZALARI	254-259
<i>Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi</i> AKADEMIK LITSEYLARDA ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH ("INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI" FANI MISOLIDA)	260-267
<i>Нажметдинова Наргиза Сайфетдиновна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ГОТОВНОСТЬ К ЭПОХЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: АНАЛИЗ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧИТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИХ РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	268-277
<i>Haqberdiyev Baxtiyor, Ismog'ilova Madinabonu, Ro'ziqulova E'zoza</i> INTERYER DIZAYNIDA RANGLAR PSIXOLOGIYASI	278-282

Kutliyeva Feruzaxon Yusupovna

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARI KOMPETENTLIGINI

TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA TAHLILI 283-289

09.00.00 – FALSAFA FANLARI - PHILOSOPHICAL SCIENCES

Received: 4 August 2025
Accepted: 10 August 2025
Published: 30 August 2025

Article / Original Paper

THE NEED TO USE INTERDISCIPLINE APPROACHES IN THE ACTIVITIES OF A MILITARY RESEARCHER

Khudoykulov Yulchi Azamqulovich

Associate Professor, Candidate of Philosophy,
University of Public Safety of the Republic of Uzbekistan

Abstract. This article analyzes the need to use interdisciplinary approaches to the formation of new knowledge in the activities of researchers conducting military research. Modern research in the military field requires the integration of disciplines, including the development of interdisciplinary and transdisciplinary paradigms.

Keywords: military field, military researcher, interdisciplinary approach, interdisciplinary integration, paradigm, military strategy, artificial intelligence, cybersecurity.

HARBIY TADQIQOTCHI FAOLIYATIDA FANLARARO YONDASHUVLARDAN FOYDALANISH ZARURATI

Xudoyqulov Yo'lchi Azamqulovich

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti
dotsenti, falsafa fanlari nomzodi, dotsent

Annotatsiya. Ushbu maqolada harbiy tadqiqotlar izlanish olib borayotgan tadqiqotchi faoliyatida yangi bilimlarni shakllantirishda fanlararo yondashuvlardan foydalanishning zaruriyati tahlil etilgan. Chunki bugungi kunda harbiy sohada olib borilayotgan tadqiqotlar fanlar integratsiyasi, jumladan, interditsiplinar va transditsiplinar paradigmalarini rivojlantirishni talab etmoqda.

Kalit so'zlar: harbiy soha, harbiy tadqiqotchi, fanlararo yondashuv, fanlararo integratsiya, paradigma, harbiy strategiya, sun'iy intellekt, kiberxavfsizlik.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI7Y2025N07>

Kirish. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar tizimida keng qamrovli islohotlar jarayoni amalga oshirilib, uning ustuvor yo'nalishlaridan biri, shubhasiz, harbiy fan va ta'limni rivojlantirish, kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirishdir. Bu borada Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev quyidagi fikrlarni bildiradi: "... Qurolli Kuchlarimizni modernizatsiya qilish, xususan, harbiy ta'lim sohasiga zamonaviy bilim, ilg'or xorijiy tajribalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish bo'yicha boshlagan ishlarimizni yangi bosqichga ko'tarishimiz zarur"[1;373]. Darhaqiqat, bugungi kunda harbiy fan doirasida olib borilayotgan tadqiqotlarda harbiy tadqiqotchidan keng qamrovli dunyoqarash, teran tafakkurlash va kuchli intellektual salohiyatni talab etib, harbiy fan doirasidagi muammolarni hal etishda fanlararo integratsiya jarayoni talab etilmoqda.

Harbiy tadqiqotchi faoliyatida yangi ilmiy bilimlarni shakllantirish jarayoni zamonaviy ijtimoiy tafakkurning murakkabligi, murakkab tizimlar haqidagi qarashlarning chuqurlashuvi,

bilimning diversifikatsiyasi va integratsiyasiga asoslangan yangi epistemologik muhit bilan chambarchas bog'liqdir. Bu jarayonda fanlararo yondashuvlar nafaqat qo'shimcha metodologik imkoniyat, balki yangi bilimlar yaratishning g'oyaviy, falsafiy va metodik zaruriyati sifatida namoyon bo'ladi. Xususan, harbiy sohadagi tadqiqotchi nafaqat an'anaviy harbiy strategiya va taktikalar bilan cheklanib qolmay, balki axborot texnologiyalari, kognitiv fanlar, sotsiologiya, psixologiya, sun'iy intellekt, ekologiya va hatto madaniyatshunoslik singari sohalarining bilimlarini o'zaro uyg'unlashtirgan holda qaror qabul qilishi talab etiladi. Falsafiy nuqtai nazardan qaralganda, fanlararo yondashuv epistemologik murakkablikning ifodasidir. Bilimlar strukturasi bugungi kunda klassik falsafa asos solgan mutlaq alohidalik prinsiplaridan voz kechib, tarmoqlangan, bog'liqlikda mavjud bo'lgan bilimlar maydoniga aylanmoqda. Bu holat harbiy tadqiqotchining dunyoni faqat empirik tajriba yoki texnik parametrlar asosida emas, balki mazmunli tushunchalar, insoniy faoliyat kontekstlari va normativ mezonlar orqali anglash zarurligini ko'rsatadi. Fanlararo yondashuv aynan shu falsafiy shart-sharoitdan kelib chiqadi: bilish jarayoni, uning predmeti va subyektini o'rtasidagi chegaralar yo'qolmoqda, ularning o'zaro dialektik ta'siri esa yangi bilimlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy harbiy tadqiqotchi faoliyati faqat tor harbiy-texnik bilimlar doirasida cheklanib qolmasdan, keng miqyosdagi fanlararo yondashuvlarga asoslangan holda shakllanayotganligini inobatga olgan holda, harbiy ilmiy tadqiqotlar uchun fanlararo integratsiya nafaqat afzallik, balki zaruriyat sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Harbiy tadqiqotchi faoliyatida yangi bilimlarni shakllantirishda fanlararo yondashuvlardan foydalanishning zaruriyati tahlil etilgan adabiyotlarga murojaat qilganimizda bir qator olimlarning fikr-mulohazalarini o'rganib chiqdik. Xitoy harbiy akademiyasi olimi Lyu Xyokin: "Zamonaviy harbiy strategiyalarni ishlab chiqishda jamiyatshunoslik, iqtisodiyot, psixologiya va hatto ekologiya bilan integratsiyalashgan yondashuvlar kuchliroq bashoratlar va barqaror qarorlar ishlab chiqishga yordam beradi. Harbiy strateg o'zgaruvchan muhitda yagona fan doirasida fikr yurita olmaydi" [2; 67]. Amerikalik harbiy epistemolog G.E.Merch: "Harbiy bilimlar sohasida yangi nazariy konstruktlar yaratish faqat mavjud harbiy tajribaning ichki tahlili bilan emas, balki boshqa fanlardagi konseptual va metodologik yutuqlarni singdirish orqali amalga oshiriladi. Yangi bilimlar o'zaro bo'ysunmagan, ammo bir-birini to'ldiruvchi bilimlar konvergentsiyasi natijasida paydo bo'ladi" [3;81]. Nemis harbiy strategik tahlilchisi H.Meyer: "Ko'p hollarda harbiy ilmiy tadqiqotlar o'zini boshqa bilim sohalaridan ustun qo'yishga intiladi, natijada esa u tor doiradagi haqiqatni mutlaq haqiqatga aylantirib qo'yadi. Bu esa zamonaviy gibril xavf-xatarlarga nisbatan samarasiz yondashuvni yuzaga keltiradi" [4;54]. Britaniyalik strategik bashoratchi A.Stirling: "Har qanday strategik rejani ishlab chiqishda faqat ixtisoslashgan bilimlar emas, balki noaniqlikni anglash, ehtimollikni baholash, sotsiomadaniy signallarni dekodlash qobiliyati muhim. Bunday integratsion qobiliyat esa faqat fanlararo yondashuvlar bilan yuzaga chiqadi" [5;77]. Fransuz sotsiologi Edgar Morin: "Murakkab tizimlar haqidagi bilim faqat fanlararo kontekstda shakllanadi, chunki hech bir fan yakka holda murakkablikni to'la anglay olmaydi. Harbiy xavfsizlik sharoitida bu holat ayniqsa keskinlashadi" [6;218]. Britaniyalik xavfsizlik tadqiqotchisi Meri Kaldor: "Harbiy strategiyalar endilikda faqat poligonlarda emas, balki jamiyatlar ongida, axborot oqimlarida va institutsional normativ tizimlarda amalga oshadi. Shu bois strategik fikrlash sosiologik, psixologik va informatsion jihatlariga tayanuvchi kompleks faoliyatga aylanishi shart" [7;95]. Amerikalik siyosatshunos

Devid Snou: “Strategik tushunchalar, tahdidlar va xavfsizlik modeli – bu empirik real voqelik emas, balki ijtimoiy-madaniy interpretatsiyalar natijasidir. Harbiy tadqiqotchi esa ushbu interpretatsiyalar o’rtasida epistemik farqlash qobiliyatiga ega bo’lishi kerak”[8;402]. Germaniya xavfsizlik akademiyasi olimi A.Yunker: “Zamonaviy harbiy strategik tadqiqotlar hanuzgacha texnosentrik yondashuvda qolmoqda. Bu esa ijtimoiy noravshanliklar, semantik beqarorlik va siyosiy dinamikani to’la inobatga olmaslik xavfini tug’diradi. Yechim esa — konseptual fanlararo paradigmalarning joriy etilishidadir”[9;109]. Amerikalik harbiy strategik epistemolog T.Farrell: “Harbiy tadqiqotchilar murakkab tahdidlar strukturasi anglashda ko’p fanli tafakkurni o’zlashtirmas ekanlar, ularning strategik tahlili real operatsion muhit bilan uyg’unlashmaydi. Harbiy fan bugun fanlararo konstruksiyaga aylanmoqda”[10;73]. Ispan harbiy strategiya olimi Xosep Bakes: “Kiberstrategiyalar, axborotiy dominatsiya, ijtimoiy manipulyatsiya, iqlim inqirozi – bularning barchasi harbiy nazariyaning axborot nazariyasi, ekologiya, siyosatshunoslik va psixologiya bilan integratsiyasini talab qiladi. Strategik qarorlar endi sof harbiy aql emas, balki gibrid intellekt mahsuli bo’lmoqda”[11;118]. Nemis siyosiy-ijtimoiy tizimlar tahlilchisi Dirk Messner: “Fanlararo yondashuvlar hozircha ko’proq deklarativ tusga ega. Harbiy tadqiqotchilarning ko’pchiligi fanlararo konsepsiyalarni o’zlashtirmaydi, balki ularni muqobil tilda takrorlaydi. Natijada metodologik sintez emas, konseptual bifurkatsiya yuzaga keladi”[12;39]. Yapon harbiy-kognitiv tadqiqotchisi Nakamoto Hideo: “Harbiy tadqiqotchi endi universal bilim ishlab chiqaruvchi intellektga aylanishi kerak. Bu esa faqat texnologik emas, balki aksiologik, etnopsixologik va semiotik ko’nikmalarni o’zlashtirish orqali amalga oshadi. Harbiy bilim — bu diskursiv kompleksdir”[13;91]. Norvegiyalik harbiy-falsafiy tahlilchi Tomas Halvorsen: “Zamonaviy xavfsizlik tahdidlari faqat qurol-yarog’ orqali emas, balki ong, semantika va bilim tarmog’i orqali yuzaga chiqmoqda. Harbiy tadqiqotchi esa ushbu tarmoqlarni faqat fanlararo metodologiyalar asosida anglay oladi”[14;59]. Britaniyalik strateg olim M.Dillon: “Zamonaviy harbiy tadqiqotlar faqat metodologik o’zaro ta’sir doirasida emas, balki yangi bilimlar ontologiyasini yaratishda boshqa fanlar bilan konseptual hamkorlik qilishga majbur. Har qanday strategik model – bu epistema, ya’ni bilishning ijtimoiy-g’oyaviy refleksidir”[15;146]. Gollandiyalik harbiy ilmiy tadqiqot metodologi Jan van der Meylen: “Harbiy fanlar boshqa fanlar bilan o’zaro aloqada bo’lishi mumkin, ammo bu aloqalar ko’p hollarda yuzaki va fragmentar bo’lib qolmoqda. To’liq integratsiyalashgan bilimlar tizimi shakllanishi uchun metodologik refleksiya yetishmaydi”[16;57]. Yaponiya mudofaa universiteti tadqiqotchisi Koichiro Tanaka: “Zamonaviy harbiy muammolarni tahlil qilish uchun faqat strategik fikrlash yetarli emas. Harbiy tadqiqotchi kognitiv fanlar, sotsiologiya, siyosatshunoslik, kommunikatsiya nazariyalari bilan doimiy epistemik aloqada bo’lishi zarur. Fanlararo yondashuv strategik tafakkur uchun metodologik resurs emas, balki konseptual zaruratdir”[17;64]. Niderlandiyalik harbiy sotsiolog Vilfrid van de Donk: “Ko’pgina harbiy tadqiqotchilar fanlararo yondashuvlarni faqat metaforik darajada qabul qiladilar. Ular konsepsiyalarni bir-biriga mexanik ravishda ulaydilar, biroq bilimlararo refleksiya, epistemik izchillik va metodologik uyg’unlik yetishmaydi. Bu esa ilmiy chuqurlikni yuzakilik bilan almashtiradi”[18;102].

Ispan harbiy metodologi Karlos Blanko: “Harbiy tadqiqotchining zamonaviy roli – bu axborot, ideologiya, texnologiya va madaniyat o’rtasidagi murakkab o’zaro ta’sirlarni integratsiyalab, strategik tafakkur ishlab chiqishdan iborat. Buning uchun esa sotsiogumanitar

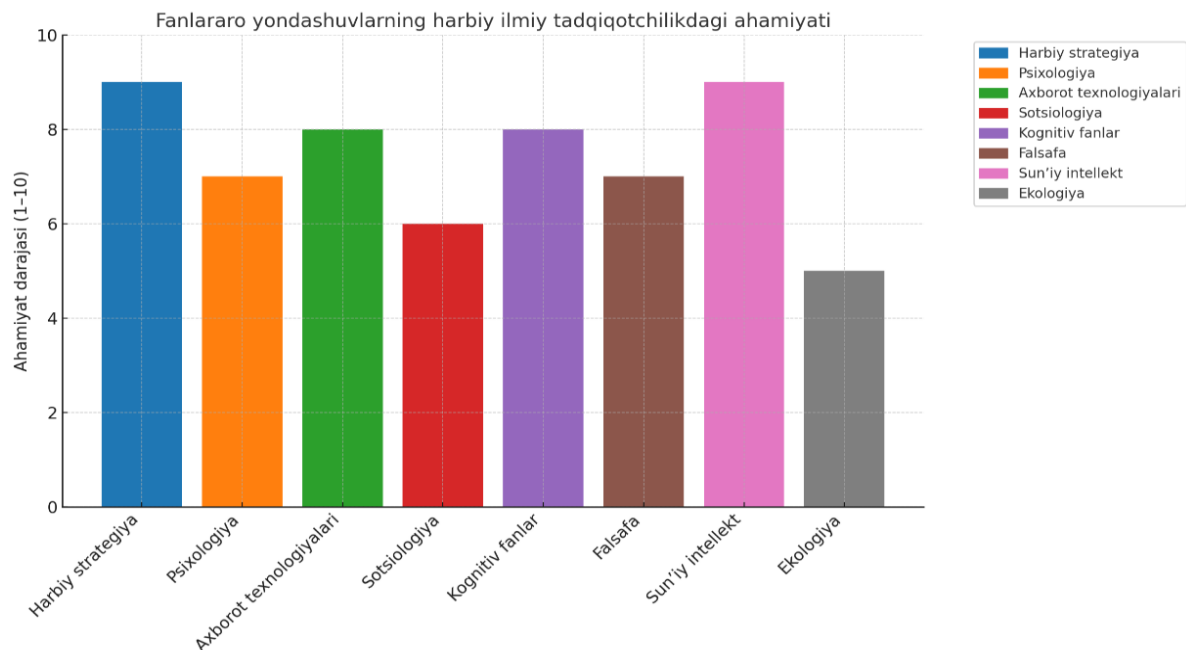
bilimlar majmuasini tahlil qilishda faqat metod emas, balki intellektual madaniyat darajasi ham zarur”[19;134].

Tadqiqot metodologiyasi. Zamonaviy harbiy tadqiqotchi faoliyati murakkab, ko'p qatlamli strategik, texnologik va ijtimoiy muammolar bilan yuzlashgan sharoitda yangi ilmiy bilimlarni shakllantirishning samarali vositasi sifatida fanlararo yondashuvlar zaruratini kun tartibiga olib chiqmoqda. Harbiy bilimlarning klassik paradigmasi, ya'ni faqat texnikaviy, taktik yoki operativ yondashuvlar doirasidagi tahlil bugungi gibril urushlar, axborotiy manipulyatsiyalar, sun'iy intellekt asosidagi qarorlar va kognitiv intervensiyalar sharoitida yetarli bo'lmay qolmoqda. Bu holat harbiy tadqiqotchini faqat texnikani o'rganuvchi emas, balki inson ongi, sotsial tizimlar, siyosiy dinamikalar va axloqiy oqibatlar o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni anglaydigan intellektual subyekt sifatida qayta pozitsiyalashni talab qiladi. Zamonaviy harbiy tadqiqotchining faoliyati oddiy empirik ma'lumotlar yig'ish va ularni funksional tarzda tahlil qilish bilan cheklanmaydi; aksincha, u chuqur nazariy refleksiya, konseptual sintez va ko'p fanli bilimlar konvergentsiyasi asosida yangi ilmiy yondashuvlarni shakllantirishga qaratilgan. Ayniqsa, strategik bashorat, harbiy xavfsizlikni kompleks baholash, gibril urushlar va sun'iy intellekt muhitidagi xavf tahlili singari dolzarb yo'nalishlar fanlararo yondashuvsiz samarali izohlanmaydi. Chunki zamonaviy tahdidlar – bu texnik, psixologik, siyosiy, axborotiy va ijtimoiy jihatlarning o'zaro chirmashgan tizimidir. Shu bois harbiy tadqiqotchi yangi ilmiy bilimni faqat bir fan doirasida emas, balki kross-intellektual integratsiyada yaratmog'i lozim. Zamonaviy harbiy tadqiqotchining ilmiy faoliyati, ayniqsa gibril tahdidlar, sun'iy intellekt vositalarining harbiylashtirilishi, kognitiv operatsiyalar, iqlim xavfsizligi va axborot urushlari sharoitida, an'anaviy bilim paradigmaları doirasida emas, balki fanlararo sintez asosida shakllanadigan kompleks bilish yondashuvlarini talab etadi. Chunki harbiy masalalar endilikda texnik yoki taktik doirada hal etilmaydi — ular madaniy, ijtimoiy, siyosiy va axborotiy kontekstlarda o'z ifodasini topadi. Aynan shu sababli, harbiy tadqiqotlar faqat texnologik innovatsiyalarni o'rganish bilan emas, balki sotsiologumanitar bilimlarni chuqur integratsiya qilish orqali yangi ilmiy bilimlarni shakllantirish bilan chambarchas bog'liqdir.

Tahlil va natijalar. Fanlararo integratsiya — bu harbiy ilmiy tafakkurning falsafiy negizini tashkil etuvchi, bilish obyekti va subyekti o'rtasidagi murakkab munosabatlarni ochib beruvchi ijodiy jarayondir. Shu sababli, harbiy tadqiqotchi nafaqat muayyan fan doirasida kompetent bo'lishi, balki ko'p fanli muhitda ham harakatlanadigan, bilishning chegaralarini kengaytirishga qodir refleksiv subyekt bo'lishi zarur. Ana shundagina harbiy sohada insoniyat xavfsizligi va barqarorligi yo'lida amaliy natijalarga erishish imkoniyati yuzaga keladi.

Fanlararo(multiditsiplinar) yondashuv- bu turli ilmiy fanlarning usullari va vositalari, bilimlar tizimidan foydalangan holda obyektni o'rganish yoki muammoni hal qilish usulidir. Muammoga bitta tor ixtisoslik nuqtai nazaridan qarash o'rniga fanlararo yondashuv turli nuqtai nazarlarni birlashtirish imkonini beradi, bu esa muammoni to'liqroq va chuqurroq tushunishga va natijada samaraliroq yechim topishga olib keladi.

Transdisiplinar yondashuv — bu alohida fanlardan tadqiqot doirasidan chiqadigan, murakkab muammolarni hal qilish uchun turli sohalardagi bilim va usullarni birlashtiradigan metodologiya. Bu shunchaki fanlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni (fanlararo yondashuvda bo'lgani kabi) o'z ichiga olmaydi, balki bilim va yondashuvlarning yangi, yaxlit tizimini yaratishni o'z ichiga oladi.

Strategik tafakkur – bu multiditsiplinar refleksiya, harbiy tadqiqot esa shu refleksiyaning empirik maydonidir. Tanqidiy pozitsiyadan yondashganda, ko'plab harbiy tadqiqotlar hanuzgacha o'zini texnikaviy-instrumental paradigmada saqlamoqda. Bu esa, mavjud xavf-xatarlar tizimini soddalashtirib, real operatsion muhitdagi murakkab axborotlar, ijtimoiy faktorlar va kognitiv o'zgarishlarni inobatga olmaslikka olib kelmoqda. Harbiy tadqiqotchi faoliyatida fanlararo yondashuvlardan foydalanish zaruratini mavzusida o'tkazilgan sotsiologik tadqiqotda quyidagi natijalar qayd etildi.

1-Rasm.

Yuqoridagi murakkab rangli diagramma harbiy tadqiqotchi faoliyatida fanlararo yondashuvlardan foydalanish zaruratini ko'rsatadi. Bu yondashuvlar harbiy tadqiqotlarda qanday fanlarning nechog'li ahamiyatga ega ekanligini tahlil qilishga imkon beradi. Diagrammadagi asosiy elementlar quyidagicha izohlanadi:

Harbiy strategiya (9 ball): Harbiy tadqiqotning markaziy obyekti bo'lib, boshqa barcha fanlar aynan ushbu sohadagi muammolarni hal etishga xizmat qiladi.

Sun'iy intellekt (9 ball) va Axborot texnologiyalari (8 ball): Bu sohalar zamonaviy harbiy texnologiyalarni yaratishda muhim bo'lib, axborot urushlari, avtomatlashtirilgan tizimlar va raqamli xavfsizlikda asosiy rol o'ynaydi.

Kognitiv fanlar (8 ball) va Psixologiya (7 ball): Harbiy xatti-harakatlarni prognoz qilish, askarlarning psixologik tayyorgarligi va stressga chidamliligini o'rganishda zarur.

Falsafa (7 ball): Bilimlar birligini tushunish, harbiy qarorlarning aksiologik va etik asoslarini aniqlashda ahamiyatli.

Sotsiologiya (6 ball): Jamiyat-harbiy munosabatlar, harbiy xizmatchilarning ijtimoiy holatini tahlil qilishga xizmat qiladi.

Ekologiya (5 ball): Harbiy harakatlar oqibatida yuzaga keladigan ekologik xavf va ularni oldini olish strategiyalarini ishlab chiqishda yordam beradi.

Bu tahlildan ko'rinadiki, harbiy tadqiqotchi nafaqat o'zining tor sohasida, balki boshqa fanlar bilimlaridan ham faol foydalanishi zarur. Fanlararo yondashuv shunchaki qo'shimcha emas, balki harbiy ilmiy bilimlar shakllanishining asosiy falsafiy-metodologik shartidir.

Xulosa va takliflar. Fanlararo yondashuvlar harbiy tadqiqotda faqat nazariy refleksiya vositasi emas, balki amaliy qarorlar qabul qilishda ham hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Zamonaviy harbiy tadqiqotchining epistemik salohiyati yakka fanga asoslangan bilimlar doirasida emas, balki ko'p fanli integratsion yondashuvlar orqali shakllanadigan ilmiy uyg'oqlik va nazariy refleksiya asosida rivoj topadi. XXI asr harbiy-siyosiy voqeligida yuzaga kelayotgan kiberxavfsizlik, axborot manipulyatsiyasi, kognitiv operatsiyalar, ekologik tahdidlar, sun'iy intellekt va neyropsixologik intervensiyalar harbiy ilm-fan sohasini tor doiradagi texnologik determinizm chegarasidan chiqarib, uni ijtimoiy, madaniy va falsafiy kontekstlar bilan uzviy bog'langan kompleks bilish tizimiga aylantirishni taqozo etmoqda. Shu bois, harbiy tadqiqotchi faoliyati yangi ilmiy bilimlarni shakllantirishda metodologik adaptatsiyaga emas, balki epistema darajasida fanlararo uyg'unlikka asoslangan ongli konstruksiya talab qiladi.

Zamonaviy harbiy tadqiqotchi faoliyati yangi ilmiy bilimlarni shakllantirishda faqat harbiy-texnik tafakkur bilan emas, balki ijtimoiy, axborotiy, madaniy va falsafiy bilish maydonlari bilan uzviy integratsiya orqali rivojlanmoqda. Gibrid urushlar, kiberxavfsizlik, sun'iy intellekt asosidagi operatsiyalar, neyropsixologik aralashuvlar va ekologik xavflar zamonaviy tahdidlarning ko'p qatlamli va tizimli xarakterini belgilab bermoqda. Bu holat harbiy tadqiqotchining faqat tor ixtisoslashgan sohalar doirasida emas, balki fanlararo metodologik sintezga asoslangan nazariy refleksiya orqali ilmiy pozitsiyasini mustahkamlashini taqozo etadi. Shunday epistemik zarurat sharoitida fanlararo yondashuv — harbiy ilmiy bilishning empirik emas, balki konseptual tayanchiga aylanmoqda.

Harbiy tadqiqotchi faoliyatining zamonaviy bosqichida yangi ilmiy bilimlarni shakllantirish nafaqat mavzuning murakkabligi, balki uni tahlil qilishda metodologik yondashuvlarning ko'lamiga bog'liqdir. An'anaviy tarzda harbiy soha texnik va taktik aspektlarga asoslangan bo'lsa-da, XXI asrning xavfsizlik muammolari ko'p o'lchamli, sotsiokognitiv, axborotiy va madaniy xususiyatlarga ega bo'lib, bu holat harbiy ilmiy faoliyatni fanlararo yondashuvlar asosida qayta konseptualizatsiya qilish zaruratini tug'dirmoqda. Yangi ilmiy bilimlar endilikda mustaqil tarmoqlarning ichki dinamikasidan emas, balki turli intellektual sohalar kesishmasida yuzaga kelayotgan gibrid tafakkurdan ozuqa olmoqda.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. – Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2019.
2. Liu Xiaoqing. Complexity and Military Innovation. – Beijing: PLA National Defense University Press, 2020.
3. March G.E. Exploration and Exploitation in Organizational Learning. – Stanford: Stanford University Press, 1991.
4. Meier H. Hybrid Warfare and the Limits of Military Knowledge. – Berlin: BW Press, 2016.
5. Stirling A. Keep it Complex: Strategies for Uncertainty and Innovation. – London: Demos, 2015.
6. Morin E. La Méthode: La connaissance de la connaissance. – Paris: Seuil, 1986.
7. Kaldor M. New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era. –Cambridge: Polity Press, 2006.
8. Snow D.A. Framing and Social Movements. – Annual Review of Sociology, 2004.
9. Junker A. Rethinking Strategic Studies in the Digital Age. – Berlin: Sicherheitsakademie, 2020.
10. Farrell T. The Sources of Military Change: Culture, Politics, Technology. –Boulder:Lynne Rienner Publishers, 2002.

11. Baques J. La guerra que viene: Nuevas amenazas y el futuro de la defensa. – Madrid: Ediciones B, 2015.
12. Messner D. Interdisciplinarity in Global Security Research. – Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin (WZB), 2017.
13. Nakamoto H. Military Cognition in Hybrid Conflicts. – Tokyo: JDF Institute, 2019.
14. Halvorsen T. Postmodern Military Epistemologies. – Oslo: NUPI Press, 2014.
15. Dillon M. The Liberal Way of War. – London: Routledge, 2008.
16. van der Meulen J. Military Sociology: A Multidisciplinary Approach. – Amsterdam: VU Press, 2010.
17. Tanaka K. Strategic Cognition and Interdisciplinary Approaches. –Tokyo:NIDS Press,2018.
18. Vilfrid van de Donk W. Crossing Boundaries in Security Studies. – Amsterdam: IOS Press, 2011.
19. Blanco C. La mente del estratega. – Madrid: Ediciones Complutense, 2016.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/7 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).